

Wrocław, 03 listopada 2021 r.

Bp prof. zw. dr hab. Jacek Kiciński CMF
Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu
Katedra Duchowości Kapłańskiej i Życia Konsekrowanego
ul. Katedralna 4
50-328 Wrocław

**Recenzja rozprawy doktorskiej ks. mgr lic. Marcelego Frączka
pt. *Modlitwa w życiu i pismach św. Jana de Ávila, Doktora Kościoła,*
Kraków 2021, ss. 246.**

I. Wprowadzenie

Rozprawa doktorska autorstwa ks. Marcelego Frączka stanowi bardzo ważne studium w zakresie teologii duchowości. Dotyczy bowiem fundamentu życia chrześcijańskiego, jakim jest modlitwa.

Święty Jan de Ávila, Doktor Kościoła, człowiek wielkiej wiary i miłości do Kościoła, w literaturze przedstawiany jest jako wybitny znawca życia duchowego oraz kierownik duchowy wielu świętych. Z jego porad duchowych korzystali m.in. św. Teresa od Jezusa, św. Jan od Krzyża, św. Ignacy Loyola, św. Franciszek Borgiasz, św. Piotr z Alkantary i wielu innych. Ponadto, zapisał się jako wspaniały kaznodzieja, formator powołań do kapłaństwa, a nade wszystko człowiek modlitwy. Z bogactwa jego duchowości czerpało wiele osób świeckich, ponieważ pisał nie tylko dzieła teologiczne, ale nade wszystko głosił słowo Boże i pochylał się nad każdym spotkanym człowiekiem. Został kanonizowany w 1970 roku przez papieża Pawła VI, a 2012 roku ogłoszony Doktorem Kościoła przez Benedykta XVI w 2012 r. To, co charakteryzowało jego osobę to przede wszystkim świadectwo życia osobistego. Można śmiało nazwać go człowiekiem, który potrafił zamienić bliskość z Bogiem na bliskość z człowiekiem.

Z satysfakcją należy przyjąć opracowanie ks. Marcelego Frączka, które podejmuje zagadnienie modlitwy w życiu i w pismach św. Jana de Ávila. Modlitwa bowiem streszcza drogę człowieka do Boga. Znane jest powiedzenie:

powiedz mi jak się modlisz, a ja powiem ci, jak żyjesz. Po modlitwie zatem możemy poznać kondycję duchową człowieka.

Prezentowane opracowanie nabiera szczególnej wartości, zwłaszcza w czasach współczesnych, gdy zdaje się, że człowiek coraz bardziej przestaje mieć czas dla Boga. Skierowanie uwagi na głębię życia duchowego, stanowi odpowiedź na dzisiejszy głód duchowości, o którym tak często wspominał papież Benedykt XVI, a dziś czyni to papież Franciszek.

II. Ocena formalna rozprawy

1. Temat, problem, metoda

Recenzowana rozprawa, jak wspomniano na początku, stanowi bardzo cenny materiał dla teologii duchowości i nie tylko. Jest też dobrą okazją, by na gruncie polskiej teologii ukazać niezwykłą postać św. Jana de Ávila – jego życie, dzieło i spuściznę pisarską; jego miłość do Kościoła i postawa posłuszeństwa, które zaowocowały świętością życia. Podjęty temat związany z modlitwą jest bardzo aktualny w dzisiejszym świecie, w którym z jednej strony jesteśmy świadkami kultury tymczasowości, a z drugiej strony rodzi się pragnienie czegoś, co jest trwałe, co stanowi oparcie i stwarza poczucie bezpieczeństwa. Odpowiedzią na dylematy współczesności jest zaproszenie do głębi życia duchowego, poprzez doświadczenie modlitwy – osobowego spotkania z Bogiem. Autor, wskazując na modlitwę w ujęciu św. Jana de Ávila, tworzy zwartą, oryginalną syntezę, dotyczącą podstaw życia duchowego.

Temat recenzowanej rozprawy – *Modlitwa w życiu i pismach św. Jana de Ávila* został w sposób bardzo jasny sprecyzowany i wskazuje w swej treści na konkretną rzeczywistość modlitwy. Problem pracy Autor ujmuje w formie pytania: *Czym jest modlitwa w nauczaniu Apostoła Andaluźji? Kto i w jaki sposób bierze w niej udział? Jakie są jej rodzaje i etapy? Jakie jest jej znaczenie w życiu chrześcijańskim?*

W celu realizacji nakreślonego tematu i odpowiedzi na postawiony problem pracy ks. Frączek – jak zaznacza – posłużył się metodą filologiczną, celem analizy pojęć, jakich używał Jan de Ávila, by następnie zastosować metodę historyczno-porównawczą w celu porównania i wskazania na związki między doktryną tego Świętego, a poglądami współczesnych mu autorów.

Dobór metody pracy naukowej nie budzi jakichkolwiek wątpliwości. Są one w pełni uzasadnione, a sposób ich zastosowania widoczny jest w całej dysertacji. Przyjęta przez Autora metodologia pracy badawczo-naukowej świadczy o jego kompetencjach, jak i o pewnym *wyczuciu* w podejściu do omawianego zagadnienia.

2. Dobór literatury

Literaturę recenzowanej rozprawy ks. Frączek dzieli na pięć części. Wśród nich można wyróżnić: literaturę źródłową, literaturę przedmiotu, dokumenty Stolicy Apostolskiej, pisma świętych Kościoła Katolickiego oraz literaturę pomocniczą. Podział literatury wydaje się być nie do końca właściwie ujęty. Bardziej zasadne byłoby zastosowanie najprostszego podziału na literaturę źródłową i pomocniczą. Wówczas dokumenty Stolicy Apostolskiej, czy pisma świętych Kościoła katolickiego można byłoby zamieścić w literaturze pomocniczej. Ponadto, recenzent nie dostrzega w bibliografii obecności Pisma Świętego, które dla teologii duchowości winno być umieszczone na pierwszym miejscu. Warto też wspomnieć, że i dla samego św. Jana de Ávila stanowiło ono podstawę duchowości i posłannictwa.

W opracowaniu wykorzystano bardzo dużą ilość literatury związanej z samym św. Janem de Ávila. Zgromadzona bibliografia jest więc owocem wielkiego wysiłku Autora. W opinii recenzenta wywołuje to spory podziw i szacunek. W tym względzie ks. M. Frączek wykazał się solidnym podejściem do omawianego zagadnienia i właściwym wykorzystaniem zebranej literatury.

III. Struktura rozprawy

Całość opracowania zawarta jest w czterech rozdziałach, które stanowią spójną treść. Poprzedzone są wykazem bibliografii, wykazem skrótów i odpowiednim wstępem. W zakończeniu rozprawy znajdujemy wyprowadzone wnioski, będące owocem prowadzonych badań naukowych.

W rozdziale pierwszym Autor podejmuje zagadnienie działania Trójcy Świętej w duszy osoby modlącej się. Na pierwszym miejscu zostaje podkreślona obecność Boga, który jest adresatem modlitwy. Stąd też możemy mówić o trynitarnym wymiarze relacji człowieka z Bogiem. Bóg Ojciec jest inicjatorem aktu modlitwy, Chrystus staje się pośrednikiem między Bogiem Ojcem a ludźmi, zaś Duch Święty objawia miłość Ojca i Syna do człowieka. Dzięki Niemu zostajemy zaproszeni do udziału w życiu Bożym. Zwieńczeniem tego rozdziału jest omówienie cnót teologicznych w akcie modlitwy.

Drugi rozdział dysertacji koncentruje uwagę czytelnika na spotkaniu. To spotkanie dokonuje się w Bogu. Na wstępie Autor kreśli koncepcję człowieka, którego nie można zrozumieć w oderwaniu od Boga. Dopiero w świetle istnienia Boga odkrywamy właściwy sens życia. Następnie zostaje podjęte zagadnienie struktury modlitwy według św. Jana de Ávila. Zawiera się w niej postawa modlącego, błaganie oraz oczekiwanie na odpowiedź ze strony Stwórcy. Ważne w tym wszystkim są takie elementy jak: postawa ciała, praca umysłu, działanie woli, uczucia oraz wyobrażenia. W końcowej części rozdziału zostaje omówiona konieczność modlitwy, jej potrzeba w walce duchowej oraz wpływ modlitwy na życie codzienne.

W trzecim rozdziale ks. M. Frączek wskazuje na rodzaje modlitwy w ujęciu św. Jana de Ávila. I tak mamy: modlitwę liturgiczną, modlitwę ustną, myślną oraz kontemplacyjną. Każda z nich zostaje szeroko omówiona. W modlitwie liturgicznej podkreślona jest konieczność modlitwy wstawienniczej kapłanów, znaczenie Eucharystii w życiu chrześcijańskim oraz samo przyjęcie Komunii świętej, będące wyrazem zjednoczenia z Chrystusem. Modlitwa ustna zostaje podzielona według tradycyjnego schematu na modlitwę uwielbienia, dziękczynienia, przebłagania i prośby. Z kolei medytacja obejmuje modlitwę poranną oraz wieczorną (przy okazji Autor zaznacza obecność rachunku sumienia). Zwieńczeniem postawy modlitewnej jest osiągnięcie kontemplacji.

Czwarty, a zarazem ostatni rozdział rozprawy podejmuje zagadnienie stopni modlitwy, czyli przejście od ascezy do mistyki. Znajdujemy tu omówienie modlitwy według trzech stopni doskonałości: drogi oczyszczenia, oświecenia i zjednoczenia. Na tej drodze człowiek dojrzewa od bycia początkującym na modlitwie poprzez stanie się postępującym, by wreszcie osiągnąć stopień doskonałości. Zostają omówione również stany ducha na modlitwie: skupienie, pocieszenie oraz doświadczenie ciemności. Ponadto Autor przedstawia zjawiska nadzwyczajne oraz korespondencję św. Jana ze św. Teresą od Jezusa.

Powtórzmy, całość opracowania wieńczy zakończenie, gdzie znajdujemy wprowadzone wnioski, które stanowią owoc przeprowadzonych badań.

IV. Ocena merytoryczna

Rozprawa doktorska autorstwa ks. Marceliego Frączka stanowi ważny przyczynek dla rozwoju polskiej teologii duchowości. Wypełnia ona pewną lukę polskich opracowań na temat modlitwy w ujęciu św. Jana de Ávila. Ponadto, stanowi wyraz promocji i popularyzacji tego Doktora Kościoła, który – jak się wydaje – jest jeszcze słabo znany w naszej Ojczyźnie. Ukazanie jego geniuszu duchowego, który przekładał się na życie codzienne pokazuje z jednej strony jego wielkość duchową, a z drugiej niesamowitą bliskość wobec każdego człowieka. Doktorant pokazuje w ten sposób umiejętność przekładania miłości Boga na życie codzienne. Życie św. Jana z Ávila jest też niejako przykładem odpowiedzi na wezwanie do świętości, o którym tak często mówi papież Franciszek. Jest to zaproszenie do wejścia na drogę życia duchowego, która w ostateczności prowadzi zarówno do świętości osobistej i uświęcania innych. Prezentowana rozprawa jest więc – jak podkreślono wyżej – jest odpowiedzią na współczesne znaki czasu, a zwłaszcza na kryzys życia duchowego związany z coraz większą laicyzacją życia społecznego.

Ksiądz M. Frączek podjął się ważnego i ambitnego zadania, bowiem ilość literatury w j. polskim na omawiane zagadnienie jest dość uboga. Patrząc na zebraną bibliografię, a zwłaszcza na literaturę źródłową, widzimy ogrom pracy polegającej na wydobyciu tego, co istotne dla prezentowanego tematu – modlitwy. Istotne tutaj było zebranie materiału źródłowego, ale nade wszystko

dokonanie właściwej kwerendy, a następnie podjęcie analizy zebranych tekstów. Mamy więc do czynienia ze znaczącym opracowaniem w dziedzinie teologii duchowości.

Recenzent przy okazji lektury rozprawy dostrzega pewne niedociągnięcia, które rodzą pytania i spostrzeżenia mogące być przedmiotem dalszej dyskusji. Otóż, już na samym początku, czytając wprowadzenie do rozprawy ma się wrażenie, że Autor chce przekazać maksimum wiedzy na temat życia, powołania i działalności św. Jana de Ávila. Bogactwo zawartych tam treści sugeruje, że opracowanie dotyczy całokształtu życia i duchowości św. Jana de Ávila, a nie jedynie zagadnienia modlitwy. Warto byłoby skrócić wstęp rozprawy przynajmniej o połowę. Nadto, winien on mieć bardziej autorski charakter i nie zawierać takiej ilości przypisów, a jeśli już, to tylko te, które są konieczne.

W trzecim rozdziale poświęconym rodzajom modlitwy, przy okazji modlitwy myślniej, mamy rachunek sumienia oraz podpunkt dotyczący komplementarności treści i metody medytacji. Wydaje się słusznym podjęcie tych zagadnień. Proponowałbym jednak zagadnienie komplementarności treści i metody omówić na samym początku paragrafu – modlitwa myślna, zaś rachunek sumienia wskazać jako środek wspomagający.

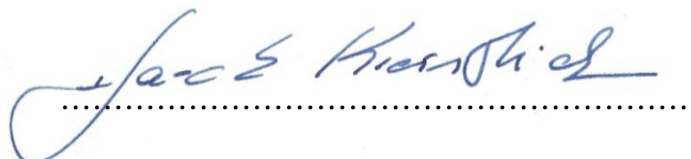
Recenzent ma także pytanie związane z zamieszczeniem w rozprawie treści związanych z korespondencją ze świętą Teresą od Jezusa oraz modlitwą mistyczną w życiu konsekrowanym. Tematy skądinąd bardzo interesujące, ale jakim kluczem doboru tych treści posłużył się Autor? Ponadto wydaje się, że cenne byłoby dodanie piątego rozdziału, który dotyczyłby apostołskiego wymiaru modlitwy w życiu św. Jana de Ávila. Wówczas opracowanie miałoby jeszcze bardziej aktualny charakter, ponieważ wskazywałoby na praktykę życia codziennego, która jest tak naprawdę owocem spotkania człowieka z Bogiem na modlitwie.

W całości opracowanie czyta się dobrze, choć momentami jest zbyt dużo powtórzeń określających św. Jana de Ávila – choćby „Apostoł Andaluzji”. Raczej oczywiste jest, że praca dotyczy jednej osoby, stąd też nie ma konieczności nieustannego odnoszenia się do niej. Warto zatem byłoby w tym względzie stosować nieco więcej zamienników określających samą postać Świętego. Przy okazji poprawiania i nanoszenia niektórych uwag związanych z recenzją opracowania warto poddać je gruntowniejszej korekcie językowej.

VI. Wniosek końcowy

Zawarte w recenzji pytania, wątpliwości oraz sugestie stanowią jedynie propozycję do dalszej dyskusji. Dokonując zaś oceny całości opracowania zdecydowanie stwierdzam, że recenzowana rozprawa jest nowatorska, ambitna i solidnie udokumentowana. Podjęty temat i postawiony problem badawczy rozprawy znajdują swoje rzeczowe rozwiązanie w treści dysertacji.

Autor wykazał się dobrym warsztatem naukowym, co świadczy o jego samodzielności w podejmowaniu pracy badawczej. Wobec powyższego stwierdzam, że rozprawa spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim. Mając to na uwadze, wnioskuję do Rady Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie o dopuszczenie ks. mgr lic. Marceliego Frączka do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

A handwritten signature in blue ink, reading "Jacek Kiciński". The signature is written in a cursive style and is positioned above a horizontal dotted line.

/bp prof. zw. dr hab. Jacek Kiciński CMF/